

8. АНАЛІТИКА

Микола Миколайович Николін,
методист науково-дослідної лабораторії
якості навчання обдарованої дитини
Тернопільського комунального методичного центру
науково-освітніх інновацій та моніторингу,
м. Тернопіль, Україна

УДК 376.091

ІННОВАЦІЙНА ФУНКЦІЯ СЕЗОННИХ ШКІЛ У ФОРМУВАННІ АКМЕОЛОГІЧНОЇ СПІЛЬНОТИ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

В статті аналізуються соціальні умови, концептуальні передумови та практичні механізми створення та ефективного функціонування неформальних акмеологічних спільнот обдарованих учнів. Розглядаються соціокомунікативні та освітньо-розвивальні можливості декількох форм організації роботи таких спільнот (інтелектуальні дуелі, ротачіонні групи, тренінги, мастер-класи, круглі столи) та двох динамічних моделей сезонних шкіл шляхом суттєвого переосмислення та доповнення їх інноваційного функціонального поля.

Ключевые слова: синергетическа акмеологія, неформальне освітнє, інформальне освітнє, обдаровані учасніє, акмеологіческіє спільноті, сезонні школи, динаміческіє моделі апробаці, нон-стоп-школа.

The paper analyzes the social conditions, conceptual prerequisites and practical mechanisms of the formation and effective functioning of informal acmeologic communities of gifted students. Sociocommunicative, educational and developmental opportunities of some forms of work organization of such communities (intellectual duels, rotary groups, trainings, workshops, round tables) as well as of two dynamic models of seasonal schools through substantial rethinking and revising of their innovative functional field are considered.

Key words: synergistic acmeology, non-formal education, informal education, gifted students, acmeologic communities, seasonal schools, dynamic models of approbation, non-stop school.

Інформаційна глобалізація суспільства відкриває для обдарованої особистості нові перспективи інтелектуального лідера, який є конкурентоспроможним та здатним до стабільного успіху. Однак ці перспективи вступають у суперечність з відсутністю реальних освітньо-розвивальних умов та можливостей для формування такої особистості. Це спричинено високим ступенем бюрократизації та деперсоналізації формальної освіти та некорельованими новітніми досягненнями педагогічної акмеології. Тому актуальності набуває наукове обґрунтування педагогічних процесів формування акме-орієнтованого шкільного та позашкільного середовища обдарованої особистості, становлення соціоуспішних молодіжних акме-спільнот. Сезонні навчальні заклади можуть стати однією з продуктивних інноваційних моделей таких добровільних об'єднань юних інтелектуалів.

У вітчизняній традиції склалося усталене визначення акмеології як «науки про досягнення людиною вищих вершин у життєдіяльності та самореалізації

творчого потенціалу, що є основою загальнолюдських потенційних можливостей» [5]. З актуальних завдань педагогічної акмеології І. Ніколаєску називає «...розвиток у довіллі дитини шкільного віку та періоду юності, це процес виховної та освітньої діяльності тих відмінних внутрішніх ознак, що необхідні для професійної самореалізації; розробки методик та психотехнік ... самовизначення особистості на етапі виходу в самостійне життя» [там само]. У цьому контексті сформовано спеціальну термінологію: «акмеологічне шкільне середовище», «акмеологічні технології», в інноваційному полі якої В. Максимовою проведено дослідження кореляції між рівнем навченості та розвитком інтелекту учня, що сенсаційно-парадоксально виявлено у пострадянській середній освіті лише на 33 % [4].

Серед причин низької соціальної адаптації обдарованих випускників ЗНЗ дослідники називають відсутність автентичних умов та методик для життєвої самоорганізації юнаків та дівчат, реальне домінування репродуктивних технологій навчання, орієнтованих

на пересічного учня, а не на розвиток творчого мислення та креативної дії. Разом з тим, цілісний розвиток молодшої людини та поетапне формування її акмеозрілості є можливим за умов:

- побудови змісту освіти не як наукознавства, а як людинознавства, а також врахування сфери взаємовідносин типу «людина – людина», що наявна в базовому навчальному плані ЗНЗ;
- створення акмеологічного освітнього середовища, спрямованого на успіх та творчість, високі результати, де престижно якісно вчитися та продуктивно працювати, дотримуючись морально-правових норм взаємодії вчителів та дитини [3].

Вітчизняні вчителі [2; 6] розробляють концепції нового розділу педагогічної науки – енергетичної акмеології для пізнання закономірностей досягнення досконалості будь-якою соціальною системою, у т. ч. освітньою, за допомогою самоорганізації. Отже, застосовуючи досягнення класичної акмеології, А. Деркач пропонує розглядати предмет досліджень нового розділу – акмеологічні спільноти, у т. ч. освітні [1].

Однак проблему продовжують коментувати в контексті малопродуктивної модернізації формальних класно-урочних структур, а не пошуку альтернативних спільнот у неформальному та інформальному секторах освіти. У цій сфері маємо цікаві практичні напрацювання, зокрема у сфері синергетично-акмеологічної соціалізації обдарованих дітей. Це такі сезонні проекти, як Есо Сатр у Кримських горах, лекторій Вільної школи журналістики, літні школи Одеського міжнародного кінофестивалю, психології, перкусії [4]; проектна ініціатива «Міжнародна шкільна аспірантура» (додаткова до шкільного навчання міжнародна програма розвитку здібних і талановитих дітей); діяльність регіонального центру обдарованої дитини «Придніпров'я»; фестиваль «Сузір'я талантів» на експериментальній базі дитячого оздоровчого табору «Парус» у Херсонській області; Всеукраїнський Форум відкритої освіти в Києві [8]. Цікавий науково-практичний досвід напрацьовано у цьому напрямі Інститутом обдарованої дитини НАПН України спільно з МДЦ «Артек», що 2014 р. розпочав нову «карпатську» епопею [7].

Працівники науково-дослідної лабораторії якості навчання обдарованої дитини у Тернополі розглядають сезонні освітні заклади у ролі експериментально-апробаційного майданчика перевірки ефективності інноваційного змісту та методик комплексної неформально-інформальної освіти обдарованої молоді на акмеологічних засадах.

Мета статті – розкрити перспективність персоналізованих динамічних моделей акме-орієнтованих методик формування поліфункціональних відносин між обдарованими учнями у сезонних та нон-стоп-школах.

Ми розглядаємо *акмеологічну спільноту* як добровільне об'єднання обдарованих учнів, що створено для обміну особистісним досвідом інформальної освіти, самореалізації, обов'язкового та неодмінного

досягнення успіху в рівноправному інтелектуальному спілкуванні конкурентного і партнерського характеру. Організаційно акмеологічна спільнота вільна від формальних впливів та перебуває в динамічному, часто дифузному стані. Змістовно така спільнота не орієнтується на певні пізнавальні стандарти, а сповідує інформальні пріоритети та є розвивальним акме-середовищем. Творча особистість у цьому середовищі є самодостатнім суб'єктом креативної діяльності та очікуваним її результатом. Іншими словами, створюючи певні продукти/продукцію діяльності, члени акме-спільноти творять та вдосконалюють себе. Отже маємо справу не з вузько елітними середовищами, а навпаки – відкритими, змінюваними, залежними не від особистих симпатій, а сфер пізнавальних інтересів, задіяних в інтелектуальному спілкуванні.

Науково-дослідній лабораторії якості навчання обдарованої дитини вдалося ініціювати, спостерігати та класифікувати декілька видів акме-спільнот.

По-перше, це пропедевтичні мережеві спільноти обдарованих – претендентів та охочих до участі у міських альтернативних інтелектуальних заходах або зацікавлених в альтернативному інтелектуально-віртуальному спілкуванні. Це особистісний кастинг, визначення спільних інтересів, життєвих пріоритетів та цінностей, що може перетворитися у дружбу чи стати яскравим епізодом, пов'язаним із спільним розв'язанням пізнавальної задачі. Перевага такої акме-спільноти – це можливість для кожного відчути або спробувати себе у ролі героя та переможця віртуального епізоду, отримати первинну психологічну сатисфакцію визнання, чого і потребують обдаровані підлітки, яких часто не сприймають в гетерогенному середовищі. Недоліки такої акме-спільноти полягають в обмеженості живих емоційних реакцій на успіх або поразку, що замінено стандартизованими «смайлами» та «лайками», а також у широких можливостях використовувати недозволені прийоми спілкування.

По-друге, це очні інтелектуальні зустрічі широкого формату (альтернативні олімпіади). Головний їх недолік – це нижчий рівень персоналізованості (учасники можуть зустрітися лише один раз), порівняно з формальними заходами такого плану; відносно значний ступінь стратифікації, що породжує передумови для рецидивів честолюбства та заздрості. Головна перевага альтернативних олімпіад в можливості матеріально (призи, грошові премії) та частково морально (піар-визнання) самоідентифікувати проміжні акме інтелектуального поступу.

По-третє, це очні інтелектуальні зустрічі малого формату. Головне їх призначення – створити можливість для обдарованої особистості відчути ситуацію успіху. Це проміжні тренінги для членів Клубу обдарованих учнів м. Тернополя між великоформатними заходами, «автостопа» для підживлення самооцінки, пошуку особистісних та пізнавальних ресурсів, побудови ігрової, конкурентної та комунікативно-партнерської стратегії.

Менш чисельною є інтелектуальна дуель. Її перевага в тому, що кожний другий учасник має шанс пережити ситуацію успіху та самозакріплення на новому проміжному акме з правом на реванш. Разом з тим, учні отримують шанс навчитися творити власний успіх, причому не випадково, а за допомогою продуманого алгоритму. Вони через мережі викликають одне одного на дуелі, домовляються за участю дорослого секунданта (працівника лабораторії) про кількість та характер конкурсів, завдань у них, правила жеребкування, визначення переможців і розв'язання суперечливих ситуацій, готують пам'ятні призи тощо. Таким чином, діти, з одного боку, вчать будувати стратегію перемоги, з іншого – гідно пережити поразку, беручи необхідний досвід, а також формують стиль спілкування, що засноване на взаємоповазі. Наслідком більшості інтелектуальних дуелей є дружба малознайомих її учасників.

Проблему обмеженості кількість учасників дуелі можна подолати за допомогою залучення вболівальників, проведення спеціальних фотосесій з використанням відповідних атрибутів дуелі, що розповсюджуються у відповідній Інтернет-спільноті, а також проведення різновікових, різностатевих, парних, родинних дуелей тощо.

Популярними є також ротаційні групи, тобто великі динамічні об'єднання, де учасники можуть спробувати себе в різних рольових функціях. Цікаво, що до таких груп досить рідко залучають тих, хто відчув смак перемоги, а ті, хто не зміг проявити себе в акме, прагнуть долучитися до ротаційних груп як волонтери, ведучі. Вони зі задоволенням беруть та дають інтерв'ю, виступають як експерти, автори запитань, члени журі, секунданти, тренери, продюсери. Діяльність ротаційних ініціативних груп «вкраплюємо» під час формальних олімпіад на міжшкільних етапах. Здебільшого вихідцями з динамічних ротаційних груп є й доміанти тижня, які систематично визначаються на блізі координатора. Ці номінації мають на меті спостерігати та визначити найменші, але особистісно значущі акме окремих клубівців, які мали б стати прикладами для наслідування (наприклад, той, хто склав найбільшу кількість запитань для альтернативної олімпіади або інтелектуальної дуелі; той, що став автором ідеї книжкового клубу четвертокласників; той хто, що написав найцікавіші легенди про Тернопіль, або зворушливий вірш-звернення до воїна АТО).

Наступну групу динамічних акме-спільнот складають учасники тренінгів, круглих столів, напівстихійних проєктів. У цих тимчасових спільнотах учні не лише розв'язують ситуативно-креативні завдання, а часто мимоволі засвоюють своєрідні алгоритми успішності. Серед таких видів діяльності можна назвати проведення: «круглого столу» про фобії або тренінг від професіоналів; тренінгу про те, як самостійно знімати стреси або антистратематичних стратегічних ігор «Слабка ланка» та «Мафія»; майстер-класів майбутніх фіналістів про те, як поводитися на сцені;

імпровізованого кінофестивалю «Молодість – Тернопіль – 2013»; Skype-діалогів про здоров'я з працівниками Інституту педіатрії НАПН України.

У зазначеному контексті сезонні (літні, зимові) школи обдарованих є більш традиційною формою діяльності, відпрацьованою практикою радянської та пострадянської освіти. Однак нами суттєво переосмислено мотиваційно-організаційний аспект проведення сезонних шкіл. Як підтверджує історія вітчизняної педагогіки, сезонні школи мали дві основні функції: а) оздоровлення; б) продовження навчання (літній семестр) через поглиблення або розширення відпрацьованої тематики із залученням кадрів та методик ВНЗ. Наші сезонні школи з оригінальними назвами та аббревіатурами «Літо обдарованих школярів» (ЛОШ) та «Зимова альтернативна школа обдарованих» (ЗАШО) мають три функції: 1) соціалізація обдарованих учнів; 2) неформальний обмін досвідом інформальної освіти; 3) пізнавальна та креативна самоідентифікація та самореалізація.

З одного боку, на спеціальних навчальних заняттях (кроках пізнання) у сезонних школах діти повторюють, закріплюють, відпрацьовують використані форми створення ситуації успіху для психологічно невірнорозважених та соціально невідповідно обдарованих учнів (з іншими категоріями), а з іншого – забезпечуються умови для творчої ініціативи. Отже, нами апробовано дві динамічні моделі сезонних шкіл у клубі, що умовно позначимо ЛОШ та ЗАШО (табл. 1).

Обидві моделі доводять вихідну гіпотезу про ефективний потенціал творення обдарованими власного акме-орієнтованого вільного розвивального середовища креативної ініціативи та самореалізації. У динамічному складі учні не лише встигли задовольнити власні пізнавальні інтереси, перетворити безсистемні знання у залишково-функціональні, набути практичних умінь та навичок, ціннісно-мотиваційних орієнтирів в інтелектуальному засвоєнні навколишнього світу, а й по-справжньому здружитися, стати інтелектуальною командою, здатною впливати на ситуацію у міській освіті.

Недоліки таких шкіл убачаємо в їх сезонності, тобто епізодичності, у незначній кількості учасників. Цей недолік можна подолати у новому проєкті – школі-академії «Нон-стоп – Інтелект» (ШАНС-І), суть якого зводиться до неперервності діяльності неформальної школи при Клубі обдарованих учнів Тернополя та нашої лабораторії. Популяризації її ідей у ширшому освітньому середовищі, перетворенні вищеописаних інтелектуальних зустрічей в єдину систему неформально-інформальної освіти обдарованих м. Тернополя, навчання їх навичкам формування індивідуальних траєкторій акме-руху до життєвого успіху.

Проведено теоретичне дослідження та практична апробація дають нам підстави зробити відповідні висновки.

1. Успішним може бути те суспільство, діяльність якого ґрунтується на ранній стадії освітньої апробації можливостей особистості в акмеологічних

Таблиця 1

Створення ситуації успіху

Аспекти	ЛОШ	ЗАШО
Організаційний	Попередня реєстрація в мережах. Поступово-часткове залучення до трансформації запропонованого дорослими організаторами (працівниками ЛЯ-НОД) варіанту розпису школи, чітко визначеного в часі. Відносно сталий, одновіковий склад учасників	Запрошення в мережах. Самостійне складання учасниками тематики та розпису майбутніх занять на основі діяльності за алгоритмом першого дня. Нечітка визначеність тривалості занять та всього курсу, їхня залежність від стійкості інтересу до пізнавального взаємообміну. Відносно дифузний, різновіковий склад учасників
Дослідницько-експериментальна мета	Апробація переваг неформальної освіти обдарованих учнів. Розкриття креативних можливостей учнів у самопізнанні та нестандартних ситуаціях	Апробація переваг інформальної освіти обдарованих учнів. Розкриття креативних можливостей учнів у плануванні діяльності та взаємонавчанні
Концептуальний	Учні школи майбутнього	Леді та джентльмени острова Інтелектуалів
Змістовий	Предметні дні: «Школа: погляд у майбутнє»; «Я: шлях до самовдосконалення»; «Тернопіль: джерела патріотизму»; «Ми: особливості конструктивної комунікації»	Тематика самостійно сформульована учасниками школи: «Я-не-Я», «Зірки в ряд», «Пісня – душа народу, – стверджує наша Тріода», «Подорож у світ фантазії», «Інший бік спорту»
Операційний	Керівництво діяльністю здійснюють працівники лабораторії. Форми занять: моделювання; дуелі; інтелектуальні ігри; діагностичні тести креативності; Скуре-діалоги з відомими людьми; квести; брейн-ринг; фоли; портфоліо	Анонімними оцінками до професійного портфоліо серед учнів обирають директора школи та його заступників. Учителем стає кожний охочий, хто придумав тему, яку підтримали. Форми занять: sudoku; КТС; діагностичні тести на інтелектуальний самоконтроль; усні анкети; заочні інтерв'ю; презентації; колажі; взаємооцінки; веселий чат; портфоліо
Результат діяльності	Випускні документи, пам'ятні медалі, значки, дипломи	Випускні документи, номінації

спільнотах, покликаних формувати актуальних інтелектуальних лідерів.

2. Акмеологічні спільноти можуть бути сформовані у вільному акме-середовищі, побудованому на логічно-ефективному інтегруванні у формальну освіту напрацьовань неформального та інформального секторів.

3. Ефективні форми організації соціокомунікативної діяльності акмеологічних спільнот апробовано науково-дослідною лабораторією якості навчання обдарованої дитини у Клубі обдарованих учнів м. Тернополя.

Розроблення та втілення двох динамічних моделей сезонних шкіл підтвердили соціально-комунікативну доцільність та освітньо-розвивальну результативність поповнення функціонального контенту сезонних шкіл. Цьому сприяло створення умов для неформального обміну досвідом інформальної освіти, а також забезпечення пізнавальної, креативної самоідентифікації та самореалізації обдарованих старшокласників.

Перспективи дослідження вбачаємо в апробації та обґрунтуванні третьої моделі – неперервної динамічної неформальної школи обдарованих – ШАНС-І.

Використані літературні джерела

1. Акмеологія: навч. посібн. [Текст] / А. Деркач, В. Зазикін; пер. – Харків: Талант, 2013. – 256 с.
2. Антонов В. М. Синергетична акмеологія [Текст] / В. М. Антонов // SWorld, 2014. – С. 18–30.
3. Данилова Г. С. Акмеологічна школа : нова якість освіти [Текст] // Освіта і управління / Г. С. Данилова. – 2009. – № 2. – С. 96–108.
4. Максимова В. Н. Акмеологія школьного образования [Текст] / В. Н. Максимова. – СПб.: Политехника, 2000. – 232 с.
5. Николаеску І. О. Практичні основи акмеологічного розвитку особистості в умовах освітньо-інформаційного простору: навч.-метод. посібн. [Текст] / І. О. Николаеску. – Черкаси: ЧОІППО, 2012. – 54 с.
6. Петрухін В. Акмеологія та підвищення якості освіти [Текст] // Відкритий урок / В. Петрухін. – 2009. – № 10. – С. 45–49.
7. Регіональний центр обдарованої дитини «Придніпров'я». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/pridniprovnia/ss-29486911>
8. Цибульник Т. Літні школи в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biggggidea.com/practices/1027/>